

The Holy See

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 17. rujna 2010.

Uzdizanje duše k Bogu

Draga braćo i sestre!

Ovog jutra, nastavljajući razmišljanje od prošle srijede, htio bih produbiti s vama druge aspekte učenja svetog Bonaventure iz Bagnoregia. On je istaknuti teolog, koji je zasluuje da bude stavljen uz bok drugom velikom misliocu, njegovu suvremeniku, svetom Tomi Akvinskom. Obojica su pronicali tajne objave, vrednujući bogatstva ljudskoga razuma, u onom plodnom dijalogu između vjere i razuma koji karakterizira kršćanski Srednji vijek, učinivši ga dobom velikog intelektualnog procvata, kao i vjere i crkvene obnove, što često nije dovoljno prepoznato. Postoje i druge sličnosti među njima: i Bonaventura, franjevac, i Toma, dominikanac, pripadali su prosjačkim redovima koji su, svojom duhovnom svjeinom, kao što sam podsjetio u prethodnim katehezama, u 13. stoljeću obnovili čitavu Crkvu i privukli brojne sljedbenike. Obojica su marljivo, predano i s ljubavlju sluili Crkvi tako da su pozvani sudjelovati na ekumenskom koncilu u Lyonu 1274., iste godine kada su obojica i umrla: Toma na putu za Lyon, Bonaventura tijekom samoga koncila. I na Trgu sv. Petra kipovi dvojice svetaca stoje jedan nasuprot drugome i prvi su u nizu kipova postavljenih na vrh kolonade gledano od pročelja vatikanske bazilike: jedan je smješten na lijevom kraku a drugi na desnom kraku. Usprkos svim tim aspektima, moemo uočiti kod dvojice svetaca dva različita pristupa filozofskom i teološkom istraivanju, koji pokazuju originalnost i dubinu kako jednoga tako i drugoga. Htio bih istaknuti neke od tih razlika.

Prva se razlika tiče pojma teologije. Obojica se naučitelja pitaju je li teologija praktična znanost ili

teorijska, spekulativna znanost. Sveti Toma razmišlja o dva moguća oprečna odgovora. Prvi glasi: teologija je razmišljanje o vjeri a svrha vjere je da čovjek postane dobar, da ivi prema Bojoj volji. Dakle, svrha teologije bi morala biti ta da vodi čovjeka na pravi, dobri put; shodno tome ona je, u konačnici, praktična znanost. Drugi stav glasi: teologija nastoji spoznati Boga. Mi smo Boje djelo; Bog nadilazi naše djelovanje. Bog izvodi u nama ispravno djelovanje. Dakle, riječ je u biti ne o našem djelovanju, već o upoznavanju Boga; to ima za posljedicu da je bit teologije gledati Boga, a ne naše djelovanje. Zaključak svetog Tome je slijedeći: teologija uključuje oba aspekta: ona je teorijska, nastoji sve više spoznati Boga, i ujedno praktična, jer nastoji usmjeriti našivot prema dobru. Ali postoji jedno preimućstvo spoznaje: moramo prije svega poznavati Boga, a zatim slijedi djelovanje u skladu s Bogom (Summa Theologia Ia, p. 1, čl. 4). To preimućstvo spoznaje nad praksom je od velikog značenja za temeljno usmjerenje svetog Tome.

Odgovor svetog Bonaventure je veoma sličan, ali su naglasci drukčiji: on, poput svetog Tome, iznosi ista obrazloženja i u jednom i u drugom pravcu, ali da bi odgovorio na pitanje je li teologija praktična ili teorijska znanost, sveti Bonaventura donosi trostruku podjelu: proširuje alternativu između teorijskog (preimućstvo spoznaje) i praktičnog (preimućstvo prakse), dodajući treći stav, koji naziva "mudrosnim" i tvrdi kako mudrost obuhvaća oba aspekta. On nastavlja: mudrost traikontemplaciju (kao najviši oblik spoznaje) i ima za cilj "ut boni fiamus" – da postanemo dobri, prije svega to: postati dobri. Zatim dodaje: "Vjera je u umu, na takav način da pobuđuje osjećaj. Na primjer: znati da je Krist umro 'za nas' ne ostaje znanje, već postaje nuno osjećaj, ljubav" (Brevilokvij [Kratki prikaz teologije], Proslav, 3).

Na istom je tragu njegova obrana teologije, to jest racionalnog i metodičkog razmišljanja o vjeri. Sveti Bonaventura nabraja neke argumente protiv bavljenja teologijom, koji su moda bili rašireni također dijelom među franjevcima i prisutni također u našem dobu: razum bi obezvrijedio vjeru, bio bi nasilni stav prema Bojoj riječi, morali bismo slušati a ne analizirati Boju riječ (usp. Pismo svetog Franje Asiškog svetom Antunu Padovanskom). Na te argumente protiv teologije, koji pokazuju opasnosti koje postoje u samoj teologiji, svetac odgovara: točno, postoji nadut način bavljenja teologijom, neka oholost razuma, koji se postavlja iznad Boje riječi. No umni rad pravog, dobrog teologa ima drugi izvor, a ne oholog razuma. Onaj koji ljubi eli sve bolje i sve više poznavati onoga koga ljubi; prava teologija ne angaira razum i njegovo istraivanje vođeno ohološću, "sed propter amorem eius cui assentiit" – "već ljubav onoga koji je dao svoj pristanak" (Brevilokvij, 2): to je temeljni cilj teologije. Za svetog Bonaventuru je dakle odlučujući primat ljubavi.

To ima za posljedicu da sveti Toma i sveti Bonaventura definiraju na različiti način krajnje čovjekovo određenje, njegovu punu sreću: za svetog Tomu krajnji cilj, kojem stremi naša elja, jest gledati Boga. U tom jednostavnom činu gledanja Boga nalaze rješenje svi problemi: mi smo sretni, ništa drugo nam ne treba.

Za svetog Bonaventuru pak krajnje određenje čovjeka je međutim ljubiti Boga, susresti i ujediti njegovu i našu ljubav. To je po njemu najprikladnija definicija naše sreće.

U skladu s tim mogli bismo također reći da je najviša kategorija za svetog Tomu istina, dok je to za svetog Bonaventuru dobro. Bilo bi pogrešno vidjeti u ta dva odgovora neku proturječnost. Za obojicu je istina također dobro, a dobro je također istina; gledati Boga je isto što i ljubiti a ljubiti isto što i gledati. Riječ je o različitim naglascima pogleda koji je u suštini isti. Oba naglaska su oblikovali različite tradicije i različite duhovnosti i tako pokazali plodnost vjere, jedne vjere u različitosti njezinih izraza.

Vratimo se svetom Bonaventuri. Očito je da se specifični naglasak njegove teologije, za koju sam naveo samo jedan primjer, moe objasniti na temelju franjevačke karizme: asiški siromašak je, u jeku intelektualnih rasprava svoga doba, pokazao svojim ivotom da ljubavi pripada prvo mjesto; on je bio slika zaljubljenika u Krista i tako je, u svojem dobu, uprisutnio Gospodina – nije uvjeravao svoje suvremenike riječima, već svojim ivotom. Iz svih djela svetog Bonaventure, navlastito također iz znanstvenih, učenih djela, izlazi na vidjelo i u njima se nalazi to franjevačko nadahnuće; opaa se, naime, da je polazište njegova razmišljanja nadahnuto susretom s asiškim siromahom. Ali da bi se shvatila konkretna razrada teme "primata ljubavi", moramo imati pred očima drugi izvor: spise takozvanog Pseudo-Dionizija, sirijskog teologa iz 6. stoljeća, koji se krio pod pseudonimom Dionizija Areopagite, naglašavajući, tim imenom, ličnost koja se spominje u Djelima apostolskim (usp. 17,34). Taj je teolog tvorac liturgijske teologije i mistične teologije i opširno je govorio o raznim redovima anđela. Njegovi su spisi prevedeni na latinski u 9. stoljeću, a u doba svetog Bonaventure, dakle u 13. stoljeću, pojavio se novi prijevod, koji je pobudio zanimanje toga sveca i ostalih teologa njegova doba. Dvije su stvari osobito privukle pozornost svetog Bonaventure.

Prvo, Pseudo-Dionizije govori o novim redovima anđela, čija je imena našao u Svetom pismu a zatim ih rasporedio na svoj način, od jednostavnih anđela pa do serafina. Sveti Bonaventura tumači te redove anđela kao stupnjeve u približavanju stvorenja Bogu. Tako oni mogu predstavljati ljudski hod, uzdizanje ka zajedništvu s Bogom. Za svetog Bonaventuru nema nikakve sumnje: sveti Franjo Asiški pripadao je serafskom redu, zboru serafina, to jest bio je čisti plamen ljubavi. A takvi bi morali biti i franjevci. Ali sveti Bonaventura zna dobro da se taj posljednji stupanj približavanja Bogu ne moe uvrstiti u pravni poredak, već je uvijek posebni Boji dar. Zato je struktura Franjevačkog reda skromnija, realističnija, ali mora, ipak, pomoći članovima da se sve više priblie serafskoj egzistenciji. Govorio sam prošle srijede o toj sintezi između trezvenog realizma i evanđeoske radikalnosti u misli i djelu svetog Bonaventure.

Drugo, sveti Bonaventura je međutim našao u Pseudo-Dionizijevim spisima drugu, za njega osobno još vaniju sastavnicu. Dok je za svetog Augustina intellectus, gledati razumom i srcem, posljednja kategorija spoznaje, Pseudo-Dionizije čini korak dalje: u uzdizanju prema Bogu se moe doći do točke u kojoj razum više ne vidi. Ali u tami uma ljubav još uvijek vidi – vidi ono što ostaje nedostupno razumu. Ljubav see dalje od razuma, vidi više, prodire dublje u Boji misterij. Sveti je Bonaventura bio očaran tim shvaćanjem, koje se podudaralo s franjevačkom duhovnošću. Upravo u tamnoj noći kria izlazi na vidjelo sva veličina Boje ljubavi; tamo gdje razum više ne vidi, vidi

ljubav. Završne riječi "Putu duha k Bogu" (Itinerarium mentis in Deum), ako ih se površno čita, mogu se činiti pretjeranim izrazom pobožnosti bez sadržaja; ako ih se, međutim, čita u svjetlu teologije kria svetog Bonaventura, one su svijetli izraz franjevačke duhovnosti: "Ako pak tragaš za tim kako se to (to jest uzdizanje k Bogu) može dogoditi, pitaj milost, a ne nauku; elju, a ne razum; vapaj molitve, a ne napor učenja... ne pitaj svjetlo, nego ogranj koji potpuno raspaljuje i prenosi u Boga" (sedmo poglavlje, 6.). Sve to nije anti-intelektualno i nije anti-racionalno: pretpostavlja hod razuma, ali ga natkriljuje u ljubavi Krista raspetog. S tom preinakom Pseudo-Dionizijeve mistike, sveti Bonaventura je začetnik velike mistične struje, koja je veoma uzdigla i pročistila ljudski duh: to je vrhunac u povijesti ljudskog duha.

Ta teologija kria, rođena iz susreta između Pseudo-Dionizijeve teologije i franjevačke duhovnosti, ne smije dovesti do toga da zaboravimo da sveti Bonaventura dijeli sa svetim Franjom također ljubav prema stvorenom svijetu, radost prema ljepoti Bojeg stvorenja. Citiram u vezi s tim rečenicu iz prvog poglavlja "Putu": "Slijep je... onaj koji nije prosvijetljen tolikim sjajem stvorenih stvari; gluh je onaj koji nije probuđen tolikom vikom; nijem je onaj koji ne hvali Boga sa svih tih učinaka" (prvo poglavlje, 15.). Sva stvorenja govore iz svega glasa o Bogu, o dobrom, lijepom Bogu; o njegovoj ljubavi.

Čitav je našivot, dakle, prema svetom Bonaventuri "put", putovanje – uzdizanje ka Bogu. Ali se vlastitim snagama ne možemo vinuti do Bojih visina. Sam Bog nam mora u tome pomoći, mora nas "povući" gore. Zato je nuna molitva. Molitva – tako kaže sveti Bonaventura – je majka i izvor uzdizanja duše – "sursum actio", kaže Bonaventura. Završavam stoga molitvom, kojom on započinje svoj "Put": "Pomolimo se dakle i recimo Gospodinu našem: "Vodi me, Gospodine, na svome putu, i hodi ću u tvojoj istini; neka se raduje srce moje da se boji imena tvogega"" (prvo poglavlje, 1.).

Papin pozdrav hrvatskim hodočasniciima na hrvatskom:

S radošću pozdravljam sve hrvatske hodočasnike, a na poseban način delegaciju Ministarstva turizma, upane, slikare te turističke djelatnike zajedno s varadinskim biskupom monsinjorom Josipom Mrzljakom. Korizmeni hod prema muci, smrti i slavnom Kristovom uskrsnuću neka vas učvrsti u vjeri, nadi i ljubavi. Hvaljen Isus i Marija!